

Катарина В. БЕГОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 25.12.2019.
Прихваћен: 12.02.2020.

ФРАЗЕОЛОШКИ МОДЕЛ 'ИНТЕНЗИФИКАТОР И КВАЛИФИКАТОР *ЖИВ* + ИМЕНИЦА' СА ЗНАЧЕЊЕМ ЛЈУДСКЕ ОСОБИНЕ

Предмет рада је продуктивни фразеолошки модел реализован у јединицама *живи огањ* (*ватра*), *жива* (*цела једна, путујућа, ходајућа*) *енциклопедија* (*лексикон, књига*), *живи мртвац* (*леш*), *жива легенда* и сл. Модел је на синтаксичком плану реализован именичком синтагмом са конгруентним атрибутом, а семантички припада тематској групи 'човек', са општим значењем 'човек је носилац особине изражене именицом у великој мери', чиме се конкретне фразеолошке јединице подводе под структурно-семантички стабилну фразеосхему у ширем смислу. Анализа одабраних фразеолошких јединица показује изразит структурно-семантички динамизам и аналошко уопштавање у формирању фразеосхеме без обзира на механизме фразеологизационог процеса и фразеолошки статус појединачних јединица. Придев *жив* у реализацијама одабраног модела добија улогу интензификатора и квалификатора фразеолошког значења (фразеологизми у ужем смислу) или лексичког значења (фразеологизми у ширем смислу). Неки од анализираних фразеологизама отварају питање универбизације фразеолошке структуре, као и питање фразеолошког калкирања.

Кључне речи: фразеолошка јединица, фразеологизам, фразеолошки модел, фразеосхема, придев *жив*, универбизација фразеолошке структуре, аналогја, синтаксичко-семантички динамизам.

1. Предмет истраживања

У раду се анализира део фразеолошког корпуса са компонентом *жив* у српском језику који се условно може подвести под исту фразеосхему. Ради се о образовањима типа *живи огањ* (*ватра*), *жива* (*цела једна, путујућа, ходајућа*) *енциклопедија* (*лексикон, књига*), *жива легенда*, *живи мртвац* (*леш*), *живи очај*, *жива досада* итд., која имају категоријално именичко значење и припадају тематској групи 'човек'. Фразеосхема представља реализацију

* katarina.v.begovic@gmail.com

структурно-семантичког модела 'именичка синтагма са конгруентним атрибутом израженим придевом *жив*' са значењем 'човек је носилац особине изражене именицом у великој мери', па су тако овом фразеосхемом изражене различите људске физичке и психичке особине – 'бити много храбар (спретан, вредан, страствен)', 'бити много паметан', 'бити мршав до крајњих граница', 'бити много познат' и сл.¹

Циљ рада није исцрпан опис свих појединачних фразеолошких јединица које се могу сврстати у описану фразеосхему (одабрани модел је врло продуктиван), већ представљање модела, историјско мапирање најстарије реализације датог модела и формирања фразеосхеме, увид у структурно-семантички динамизам заслужан за развијену фразеосхему, затим увид у фразеолошки статус² јединица и механизме фразеологизационог процеса. Зато су представљени само они фразеологизми чијом се анализом наведено може одсликати на репрезентативан начин.

2. Фразеолошки модел 'интензификатор и квалификатор *жив* + именица' са значењем људске особине

2.1. Реализација модела са фразеолошким значењем 'бити много храбар' и осталим сродним значењима

2.1.1. Под значењем 16 одреднице *ватра* у РСАНУ наводе се значења: „а. веома вредан, жуитар, хитар (на послу). [...] б. брз као муња, ватрен (за коња). [...] в. одважан, куражан, храбар (човек, јунак). [...] г. кочоперан. [...] д. веома привлачан, заносан.” (s. v. *ватра*, РСАНУ).³ Ова метафоричка значења су међусобно повезана и наводе се и као фразеолошка значења синтагми *живи огањ* (*ватра*, *жеравица*) у ексцерпираној грађи. Међутим, историјски корпус упућује на фразеолошко значење 'срчан и храбар човек' старије од

¹ В. М. Мокијенко под фразеосхемом подразумева фразеолошке јединице које представљају реализацију јединственог структурно-семантичког модела. Фразеосхема настаје варирањем лексичких компонената саставница фразеологизма, при чему лексеме које подлежу варирању не морају бити синоними, већ могу припадати одговарајућој тематској групи. Међутим, „тематическая однородность, естественно, имеет свою фразеологическую специфику и должна пониматься более широко, чем простое вхождение в конкретную тематическую группу лексики” (Мокијенко 1989: 34). Ако се фразеосхема схвати као реализација фразеолошких јединица исте структуре и истог *општег* значења, закључује се да не морају само конкретне фразеолошке варијанте чинити фразеосхему, већ и различити структурно исти, а семантички сродни фразеологизми, који деле прототипични базни облик, тј. свде се на заједнички апстраховани структурно-семантички модел.

² У раду се, са ослонцем на традиционалну поделу С. И. Ожегова, разликују фразеологизми у ужем и у ширем смислу, и то према критеријуму семантичке реинтерпретације лексема саставница фразеолошке јединице: фразеологизам у ужем смислу је експресивна вишелексемна јединица чије се значење не може свести на збир значења компонената фразеологизма, а фразеологизам у ширем смислу је (експресивна) јединица чије се значење може свести на збир лексичких значења његових лексема саставница (уп. Мокијенко 1989, Мршевић Радовић 1987, Вуловић 2015 итд.).

³ Слична значења наводе се и под тачком 10 одреднице *огањ* (s. v., РСАНУ).

лексичког, што упућује на потенцијалну универбизацију фразеолошке структуре – у српском језику синтагма *живи огањ (ватра)* користи се да означи храбре ратнике, и то од 16. века, што ову синтагму чини најстаријом реализацијом разматраног фразеолошког модела:

- (1) „Prid ĩm živi ogań Bořnani se vide. Krnarutić 8 “” (1584)⁴ (s. v. *ogań*, PJA3Y);
- (2) „Tatarin je – vatra živa – preti maćem, pa doziva. Radićević (1880)” (s. v. *vatra*, PJA3Y).

Потврде о лексемама *огањ* и *ватра* у датом значењу без придева интензификатора су млађе, што је очекивано с обзиром на то да је интензификатор *жив* стални епитет уз именице *огањ* и *ватра* у епској поезији, а то би могло упућивати на велику старину синтагматског значења, уп.:

- (3) „Iz usta mu (t. j. końu) živi ogań sipa, a iz nosa modar plamen suće. 2, 140” (друга књига Вукових народних песама) (s. v. *ogań*, PJA3Y).

2.1.2. Овакви „ватрени” атрибути приписују се змајевима, коњима и јунацима у народној епици, а данас су у српском језику „ватрени” људи и коњи они склони брзим покретима, живахни, пуни снаге (s. v. *vatra*, Матешкић 1982):

- (4) „... znam, mladi ste, gotova živa vatra! Đalski 5, Građa”;
- (5) „Kola lepa i laka: arnjevi novi, konji mali ali živa vatra... Sremac 3, Građa”.

2.1.3. Синтагма *живи огањ (ватра)* развија и хронолошки најмлађе значење 'страствен човек', у којем се препознају две метафоре: СТРАСТ ЈЕ ВАТРА и ЧОВЕК ЈЕ САДРЖАТЕЉ ЗА ЕМОЦИЈУ.

Примери употребе из речника сведоче и о особини припадница женског пола:

- (1) „Bijaše živ oganj ta njegova kćerkica. Red.” (s. v. *oganj*, Матешкић 1982),

а некад се у овом контексту наслућује и сексуална конотација – у ХФР (s. v. *živa vatra*) стоји „1. vrlo temperamentna osoba”, а примери сведоче (и) о сексуалној страсти:

- (2) „Znao sam da je Imočanka, te su cure ŽIVA VATRA. (Y);
- (3) Gabriella je ŽIVA VATRA u potrazi za izazovima. U očima joj se vidi da je vrckava. Nema problema s tabuima i nadasve uživa u uzbuđenjima. (N)”.

2.1.4. За разлику од осталих фразеолошких јединица које припадају описаној фразеосхеми, дијахронијски увид у полисемију синтагме *жива ватра* показује да се полисемантичка структура синтагме може пратити од псл. нивоа и да је у уској вези са полисемантичком структуром именичког центра синтагме. У вези са тим отвара се сложено питање фразеолошке полисемије, као и статус придева интензификатора у синтагми – да ли у дијахронијској

⁴ Године у загради испред лексикографског навода су године конкретног извора коришћеног за израду речника.

перспективи он представља обавезан или факултативан члан фразеолошке јединице; последично се у вези са тим отвара и питање универбизације фразеолошке структуре. Придев у функцији интензификатора и квалификатора⁵ на савременом плану представља факултативни члан синтагме у свим наведеним значењима. Не улазећи у анализу целовите полисемантичке структуре синтагме, истичемо да је најстарије међу наведеним сродним значењима, која одговарају датом структурно-семантичком моделу, синтагматско значење 'бити много храбар', из којег су се различитим перспективизацијама развила остала, хронолошки млађа значења. С обзиром на то, факултативност придева интензификатора може се у дијахронијској перспективи објаснити семантичком кондензацијом, тј. универбизацијом фразеолошке структуре („die semantische Kondensation (resp. die Univerbierung)”, Валтер/Мокијенко 2018: 332). Овај процес за последицу има факултативност придева у површинској структури фразеолошке јединице јер је именица у историјском процесу постала носилац фразеолошког значења.⁶

2.2. Реализација модела са фразеолошким значењем 'бити много паметан'

2.2.1. Фразеологизам са значењем 'бити много паметан' остварује се у облику *жива (ходајућа, путујућа, ц(и)јела једна) енциклопедија (лексикон, књига)* и посведочен је у различитим словенским језицима у различитим варијантама; овде наводимо примере употребе из Матешићевог речника (s. v. *živ*, Матешић 1982):

- (1) „... Faller je kao naš filolog Budmani, cijela jedna enciklopedija. Matoš 5, Građa”;
- (2) „Ona je svojim znanjem odavala da je živa enciklopedija. Red.”.

Придевске компоненте које се користе у лексичком варирању најчешће припадају тематској групи 'активност', тј. 'кретање', чиме се категорија 'неживо' експлицитно одваја од категорије 'живо': *жив*, *путујући*, *ходајући*; за овакво варирање знају и словенски и други европски језици у којима је фразеологизам посведочен.

⁵ Да придев у анализираном примеру није само у функцији интензификатора показује лексичко варирање у структури фразеолошке јединице: *жива* се може заменити придевом *права*, што упућује и на квалификацију унутар тематске једнообразности лексема чија је употреба последица фразеолошког динамизма. Придев *жив* је иначе склон делимичној десемантизацији и перспективизацијама и у другим контекстима (уп. примере *жива истина*, *живи пример*, *живи доказ*, *живо злато* и сл.).

⁶ За сада не треба искључити ни другу могућност реконструкције синтагме – придев у улози интензификатора и квалификатора уз одговарајуће значење именице (из ове перспективе говори се о фразеологизму у ширем смислу), мада историјска перспектива упућује пре на семантичку кондензацију фразеолошке структуре. О самој факултативности придева уз наведена метафоричка значења именица *оган/ватра* говори и стање на ширем словенском простору јер се значење живахне особе, страствене особе реализује (и) без придева интензификатора (за јсл. језике уп. s. v. *ogenj*, ССКЈ, Кебер 2015; s. v. *огън*, РБЕ; s. v. *оган*, ДРМЈ).

2.2.2. Матешихев речник бележи још једну варијанту фразеологизма:

(3) „On vam je živa knjiga... V 1885, Grada” (s. v. živ, Матеших 1982).

У Матешихевом речнику је варијанта са компонентом *књига* наведена као посебна фразеолошка јединица, као и *лексикон*, међутим, у питању су фразеолошке варијанте:

- 1) све јединице имају исто значење;
- 2) центар синтагме увек чини нека од лексема која припада тематској групи 'књига' јер је књига уопште симбол знања; претпоставка је да варијанта са именичком компонентом *књига* припада аутентичном српском (и словенском) корпусу, а да су варијанте са компонентом *енциклопедија* и *лексикон* последица каснијег лексичког динамизма који подразумева лексичко позајмљивање, или пак последица правог фразеолошког калкирања,⁷ уп: фр. *encyclopédie vivante* (s. v., Ларус), енгл. *walking encyclopedia (dictionary)* (s. v., ЕД), нем. *eine lebende Enzyklopädie (ein wandelndes Lexikon)* (немачки информатори)⁸ итд.

Д. Мршевић-Радовић (2004: 97) анализира је фразеолошке јединице са компонентом *књига* и показала следеће:

у српском језику [у процес фразеологизације, К. Б.] књига улази са значењем „јеванђеље” [...], и са значењем „књига из које се учи читање и писање” (синоним – буквар). У првом значењу, књига којом се преноси духовно наслеђе „симбол је знања и мудрости”; у другом, реч је о књизи из које се стичу неопходна знања која одређују човеково место и положај у свету (уп. РС 1983).

С обзиром на важност *књиге* у значењу 'јеванђеље', порекло фразеолошке јединице са компонентом *књига* можда треба тражити у наслеђеној јудео-хришћанској традицији (у словенским језицима уопште); у том светлу, *жива књига* би се могла посматрати паралелно са *живом (Божјијом) речи* и (*живим*) *јеванђељем*, и као таква представљала би примарну фразеолошку варијанту разматраног фразеологизма.

2.2.3. Анализирана јединица је прави фразеологизам који настаје глобалним метафоричким преносом. Као што се у енциклопедији или лексикону даје оштри приказ знања о свету, тако човек може бити толико образован,

⁷ Као један од кључних проблема у фразеологији намеће се проблем фразеолошког калкирања. Њиме су се, међу другима, у словенској фразеологији бавили Н. И. Толстој (1995) и Х. Валтер и В. Мокијенко (2018). За сада је показано да изрази не морају бити нужно позајмљени ако се јављају у западноиндоевропским језицима, нити да морају бити нужно позајмљени ако се јављају широм словенског простора (што у најкраћем представља Толстојеве хипотезе). Као одлучујући аргумент понуђен је културолошки код. Ако је фразеолошка јединица део етнокултурног словенског бића, вероватно је прасловенска (било да је аутентична прасловенска или континуант ие. културног и језичког прамодела). Ако није, чињеница да је посведочена у западноиндоевропским језицима и на већем делу словенског простора обично се интерпретира као резултат калкирања.

⁸ На основу усмено пренетих информација од Н. Вуловић, резултати мини-анкете коју су спровели студенти групе за лингвистику Универзитета у Келну, а која је обухватила говорнике од 20 до 60 година, показано је да фразеологизам *eine lebende Enzyklopädie* постоји углавном као део пасивног фразеолошког фонда. Старијим испитаницима фразеолошка јединица била је потпуно позната, а млађим генерацијама је прва асоцијација на овај фразеологизам био други, новији – *ein wandelndes Lexikon*.

имати толико знања колико се може прочитати у енциклопедији. Семантичке компоненте које одликују књигу у процесу фразеологизације приписане су човеку, уз помоћ обавезног атрибута који осим улоге интензификатора има и улогу да недвосмислено упути на особине које одликују човека: 'жив', 'пу-тујући', 'ходајући', дакле, покретан и активан, за разлику од књиге. Придев *жив* у фразеологизационом процесу постаје и квалификатор и интензифика-тор фразеолошког значења: енциклопедија је буквално *жива* – односи се на човека, а тај човек *много* зна (интензификација).

Оно што треба истаћи у даљем развоју фразеолошке јединице јесте чињеница да се у разговорном језику данас може чути нпр. *Шта сам ја, енциклопедија, па да морам све да знам...* (и то не само у српском него и у другим словенским и несловенским језицима), што говори о процесу уни-вербизације фразеолошке структуре и у овој јединици.

2.2.4. Специјализована фразеолошка значења 'много знати историју', 'много знати језик'

Западнојужнословенски језици знају још и за фразеологизам *жива хроника* (*кроника*) (s. v. *živ*, Матешић 1982; s. v. *živ*, ССКЈ), а за наведени фразеологи-зам знају и западнорсловенски језици, в. нпр. пример из словачког корпуса:

(1) „Rád spomínal, bol živou kronikou. (A. Mat.)” (s. v. *živý*, ССЈ).

Колико нам је познато, фразеолошка јединица се не јавља у романским и германским језицима, и вероватно је настала варирањем именичке компо-ненте тако да се уклопи у већ постојећи образац, само употребом лексеме која је индуктор ужег фразеолошког значења: 'много знати историју'. У бугарском језику не јавља се *жива хроника*, али је као паралела посведочен фразеологизам *жива история* (s. v. *жив*, РБЕ) са истим значењем.⁹

Све наведене реализације модела са овим значењем, као и посебне фразеолошке јединице настале варирањем почетне синтаксичко-семантичке структуре, потврде су фразеолошког динамизма и говоре о продуктивном структурно-семантичком моделу.¹⁰

2.3. Реализација модела са фразеолошким значењем 'бити много мршав, изнемогао, болестан'

2.3.1. Фразеолошка јединица *живи мртвац* јавља се у различитим варијан-тама широм словенског простора, а у српском језику посведочене су варијанте *живи мртвац* (*леши*)¹¹, *живе мошти* (s. v. *živ*, Матешић 1982; s. v. *živ*, ХФР).

Фразеологизам је глобални метафорички и темељи се на нелогичном споју појмова који се искључују, тј. на оксиморону (Вуловић 2015: 143).

⁹ У бугарском је забележена још једна фразеолошка јединица настала лексичким варирањем варирањем, *жива граматика* (s. v. *жив*, РБЕ).

¹⁰ О синтаксичко-семантичком динамизму фразеологизма в. Мршевић Радовић 1982.

¹¹ *Живи леши* је варијанта која се јавља у разговорном језику, а лексикографски извори је не бележе.

Према подацима из белоруског *Етимолошког фразеолошког речника*, фразеолошка јединица *живи труп* је калк према француском *cadavre vivant*, уп. „Живы труп. Відаць, калька з франц. м. (*cadavre vivant*). Вельмі слабы, хворы, блізкі да смерці чалавек” (s. v. *труп*, Лепешав 2004). С обзиром на то да је фразеологизам интернационалан, врло је могуће да је дошао из француског језика на словенски језички и културни простор.

2.3.2. Међутим, овде треба истаћи чињеницу релевантну за српски језик. Фразеологизам *живи труп* на српском простору није уобичајен (у овој варијанти јавља се по правилу у источнословенским и источнојужнословенским језицима), већ варијанта *живи мртавац* или *живи леш*. Тако је зато што у српском језику лексема *труп* ретко значи 'леш', већ углавном значи '(мртво) тело без главе'. С обзиром на то да је источнословенски *труп* буквални превод фр. *cadavre*, а *мртавац* (*леш*) не, може бити да се фразеологизам развио независно на српском говорном простору.

Секундарно значење именице *мртавац* јесте „слаба, изнурена, изнемогла, исцрпљена особа”, уп. примере употребе:

- (1) „Жена опет родила ... А да их видиш, не зна се ко је гори мртавац, она, или онај њен весели муж (Паун. С. 1, 435)” (s. v. *мртавац*, РСАНУ).

Живи мртавац се у РСАНУ под одредницом *мртавац* наводи као израз са придевом интензификатором, који појачава секундарно значење именице „жив(и) ~ у појачаном значењу: мртавац (2)”:

- (2) „Зар сви нијесмо као живи мртваци и сухи и мршави и гладни (Ћор. С. 9, 251)”.

На основу примера у РСАНУ не може се закључити да ли је старији лексемски спој или секундарно значење именице.¹² С обзиром на изнесене податке:

- 1) изгледа да синтагма *живи мртавац* (*леш*) у српском језику није калк;
- 2) *живи мртавац* могао је настати на два начина:
 - а) у јединици није дошло до правога фразеологизационог процеса, већ се придев у функцији интензификатора користи уз секундарно значење именице *мртавац*; међутим, тиме што се употребом придева постиже изразита експресивност, а синтагма добија статус оксиморона, приближава се фразеологизму у ужем смислу;
 - б) секундарно значење именице *мртавац* о болесном, изнуреном човеку могло је настати универбизацијом фразеолошке структуре (*живи* ↔ *мртавац* → *живи мртавац* → *живи* (*живи*⁺ *мртавац*) → (*живи*) *мртавац*⁺ → *живи*⁺ *мртавац*).¹³

¹² РЈАЗУ не бележи метафоричко значење именице *мртавац*, нити фразеолошку јединицу *живи мртавац*.

¹³ У прилог томе да је *живи мртавац* настао универбизацијом можда могу говорити паралелни подаци о фразеолошкој варијанти *живи леш*, јер *леш* нема секундарно значење изнурене особе, већ то значење остварује у фразеологизационом процесу (s. v. *леш*, РСАНУ; РМС). РМС под ознаком 1. б) са квалификатором *фигуративно* бележи пример: „Човек је постепено постајао

Лексички динамизам синтагме *живи мртавац* у српском језику постиже се варирањем именичке компоненте (*леш*). Међутим, поред фразеолошких варијанти *живи мртавац* и *живи леш*, у српском и бугарском језику, заједно са источнословенским језицима, посведочен је и фразеологизам *живе мошти*, јединица настала варирањем именичке компоненте из стилски маркираног, сакралног дискурса. Према Н. Вуловић (2015: 143) *живе мошти* су синонимна фразеолошка јединица са *живим мртавцем* (*лешом*). Међутим, јединице би се можда могле третирати као варијантне јер без обзира на порекло лексеме припадају истој тематској групи 'тело након смрти' (*мртавац*, *леш*, *труп*, *кости*, *мошти*).

Матешић (s. v. *grobље*) бележи још једну фразеолошку јединицу са истим значењем – *живо (неопојано) гробље*, са тим да треба имати у виду да је метафоричка транспозиција у фразеологизационом процесу овде заснована на метонимијском моделу ОБЈЕКАТ → МЕСТО НА КОМ СЕ ОБЈЕКАТ НАЛАЗИ. Ово ваља посебно нагласити јер дати пример показује моћ аналогije у формирању фразеосхеме и сведочи о различитим начинима постанка појединачних сродних фразеолошких јединица.¹⁴

2.4. На крају, поред анализираних јединица представљене фразеосхеме, посведочено је и фразеолошко значење 'бити много познат', изражено јединицом *жива легенда*. Фразеологизам није посведочен у савременим лексикографским изворима, нити је посведочено одговарајуће секундарно значење лексеме *легенда* да би се значење синтагме могло свести на значење именичког центра. С обзиром на то, јединица вероватно представља калк према енглеском језику, уп. „An extremely famous or notorious person, especially in a particular field, ‘the man was a living legend’” (s. v. *legend*, ЕД).

Потврђено је и уже фразеолошко значење 'бити много лош у нечему', изражено јединицом *живи очај* (s. v. *очај*, ХФР), као и фразеологизам *жива досада* са значењем 'бити много досадан' (s. v. *dosada*, ХФР), затим мак. *жива смеа* (Велковска 2002: 61) и буг. *жива разкрива* (s. v. *жив*, РБЕ) са значењем 'бити много занимљив' итд., што потврђује продуктивност описаног фразеолошког модела и разгранатост дате фразеосхеме.

живи леш. Прод.”. Као једини пример употребе метафоричког значења лексеме *леш* дат је пример у синтагми *живи леш*.

¹⁴ Последица структурно-семантичког динамизма јесте и чињеница да се овом моделу приближавају синтагме исте структуре и истог ширег значења које не пролазе кроз фразеологизациони процес, већ је, према увиду у лексикографске изворе, значење синтагме сведено на лексичко значење именице, а придев *жив* користи се као интензификатор и квалификатор именичког значења; таква је синтагма *живи ђаво (враг)* са значењем 'несташна, немирна, враголаста особа' (синтагма је посведочена у различитим словенским језицима, за јужнословенске в. s. v. *жив*, Оташевић 2012; s. v. *živ*, Матешић 1982; s. v. *živ* – ХФР; s. v. *živ*, ССКЈ; s. v. *жив*, Нанова 2005; s. v. *жив*, РМЈ).

3. Закључак

Као опште запажање о анализираном моделу 'интензификатор (и квалификатор) *жив* + именица' са значењем људске особине намеће се изразит структурно-семантички динамизам, чија је последица развијена фразеосхема у ширем смислу. Описана фразеосхема је сложене хијерархијске структуре и дели се у подсхему ужим фразеолошким значењима: 'бити много храбар' (и остала сродна значења), 'бити много паметан' (ову подсхему одликује изразита варијантност, а као последица лексичког варирања развија се и нова фразеолошка јединица са значењем 'много знати историју' у српском језику), затим 'бити много мршав, изнемогао, болестан' (јединице које припадају овој подсхеми такође одликује изразита варијантност), 'бити много познат', 'бити много лош у нечему', 'бити много досадан/занимљив' итд.

Према доступним подацима, најстарија реализација разматраног модела јесте синтагма *живи огањ*, са потврдом из 16. века, што значи да се фразеосхема развијала у периоду 16–20. век, а притом је модел и даље продуктиван. Све разматране јединице су експресивне и имају функцију секундарне номинације. Придев *жив* у фразеологизационом процесу постаје интензификатор и квалификатор фразеолошког значења (ту улогу придев код фразеологизама у ширем смислу добија у вези са лексичким значењем именице на коју се односи), а јединице имају могућност двоструке семантичке интерпретације. На крају, немају све реализације датог модела исти фразеолошки статус нити подлежу истим механизмима процеса фразеологизације, што потврђује значај аналогije и структурно-семантичког динамизма у ширењу фразеосхеме. Анализирани фразеологизми отварају питања универбизације фразеолошке структуре и фразеолошког калкирања.

ИЗВОРИ

- Кебер 2011:** J. Keber, *Slovar slovenskih frazemov*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Лепешав 2004:** I. Я. Лепешаў, *Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў*, Мінск: Беларуская Энцыклапедыя.
- Матешин 1982:** J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Нанова 2005:** А. Нанова, *Фразеологичен синонимен речник на българския език*, София: Издателство „Хейзъл“.
- Оташевин 2012:** Ђ. Оташевин, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометей.
- РЈАЗУ 1880–1976:** *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- РМЈ 1961–1966:** Т. Димитровски, Бл. Корубин, Т. Стаматоски, *Речник на македонскиот језик со српскохрватски толкувања I–III* (редакција на Бл. Конески), Скопје: Институт на македонски јазик.

- РМС 1967–1976:** *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ 1959–:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд: САНУ.
- ХФР 2014:** А. Menac, Ž. Fink Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

- ЕД 2019:** *English Dictionary (Powered by Oxford)*, ãĩñòòĩãĩ ãã <https://www.lexico.com>, последњи пут приступљено 17.10.2019.
- Ларус 2019:** *Dictionnaire de français*, доступан на <https://www.larousse.fr>, последњи пут приступљено 17.10.2019.
- РБЕ 2001–:** *Речник на българския език*, София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов” / ЕТ „Емас”, речник доступан на <http://ibl.bas.bg>, последњи пут приступљено 17.10.2019. <http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/>
- ССЈ 1959–1968:** *Slovník slovenského jazyka* I–VI, Bratislava: Vydavateľstvo SAV, доступан на <http://slovniky.juls.savba.sk>, последњи пут приступљено 17.10.2019.
- ССКЈ 2014:** *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, elektronska objava, spletna izdaja на <http://fran.si>, последњи пут приступљено 17.10.2019.

ЛИТЕРАТУРА

- Валтер/Мокијенко 2018:** Н. Walter, V. Mokienko, *Urslawische Phraseologie: Mythos oder Legende?*, *Deutsche Beiträge zum 16. Internationalen Slavistenkongress Belgrad 2018* (Herausgegeben von S. Kempgen, M. Wingender und L. Udolph), Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 331–340.
- Велковска 2002:** С. Велковска, *Белешки за македонската фразеологија*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков”.
- Вуловић 2015:** Н. Вуловић, *Српска фразеологија и религија. Лингвокултуролошка истраживања*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Мокијенко ²1989:** В. М. Мокиенко, *Славянская фразеология*, Москва: Высшая школа.
- Мршевић Радовић 1982:** Д. Мршевић-Радовић, Фразеолошка јединица и њен синтаксичко-семантички динамизам, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 11/1, 87–92.
- Мршевић Радовић 1987:** Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет.

Мршевић Радовић 2004: Д. Мршевић-Радовић, Фразеолошке јединице с компонентом *књига*, прилог српској лексикографији, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 32/1, 95–104.

Толстој 1995: Н. И. Толстој, *Језик словенске културе*, Ниш: Просвета.

Katarina V. Begović

PHRASEOLOGICAL MODEL 'INTENSIFIER AND QUALIFIER *LIVING (ŽIV)* + NOUN'
WITH THE MEANING OF A HUMAN CHARACTERISTIC

Summary

The subject of this paper is a productive phraseological model realized in phraseological units of *living fire* (*živa vatra*), *living encyclopedia* (*živa enciklopedija*), *living dead* (*živi mrtvac*), *living legend* (*živa legenda*), etc. Syntactically, the model is realized by a noun syntagm with a congruent attribute, and semantically it belongs to the thematic group 'man', with the general meaning 'man is the bearer of a feature expressed by a noun to a large extent', which brings specific phraseological units sense.

The analysis of selected phraseological units shows a distinct structural-semantic dynamism and analogous generalization in the formation of the phraseological scheme, regardless of the individual mechanisms of the phraseological process. Individual phraseologisms open the question of the univerbization of phraseological structure, as well as the question of phraseological calcification.

Key words: phraseological unit, phraseological model, phraseoscheme, adjective *living (živ)*, univerbization of phraseological structure, analogy, syntactic-semantic dynamism